Rättsfallssamlingen

FÖRSLAG TILL AVGÖRANDE AV GENERALADVOKAT
WAHL
föredraget den 16 oktober 2014[1]

Förenade målen C-482/13, C-484/13, C-485/13 och C-487/13

Unicaja Banco SA
mot
José Hidalgo Rueda (C-482/13),
María del Carmen Vega Martín (C-482/13),
Gestión Patrimonial Hive SL (C-482/13),
Francisco Antonio López Reina (C-482/13),
Rosa María Hidalgo Vega (C-482/13),
Caixabank SA
mot
Manuel María Rueda Ledesma (C-484/13)
Rosario Mesa Mesa (C-484/13),
José Labella Crespo (C-485/13),
Rosario Márquez Rodríguez (C-485/13),
Rafael Gallardo Salvat (C-485/13),
Manuela Márquez Rodríguez (C-485/13),
Alberto Galán Luna (C-487/13),
Domingo Galán Luna (C-487/13)

(begäran om förhandsavgörande från Juzgado de Primera Instancia e Instrucción de Marchena [Spanien])

”Direktiv 93/13/EEG — Konsumentkreditavtal — Oskäliga avtalsvillkor — Icke-bindande verkan — Lämpliga och effektiva medel för att hindra fortsatt användning av oskäliga avtalsvillkor — Förfarande för utmätning av intecknad egendom”

1. När direktiv 93/13/EEG[2] antogs förutsåg de flesta av medlemsstaterna sannolikt inte hur det skulle komma att påverka deras rättsordningar tjugo år senare.

2. En av dessa medlemsstater är konungariket Spanien. Till följd av domen i målet Aziz[3] antog den spanska lagstiftaren nyligen ny lagstiftning[4] i avsikt att rätta till bland annat de problem som domstolen hade konstaterat i den domen. Domstolen har redan haft tillfälle att pröva den nya lagstiftningen.[5] De mål som avses i den nu aktuella begäran om förhandsavgörande rör emellertid en annan aspekt av lag 1/2013 än den som avsågs i domen i målet Sánchez Morcillo och Abril García (EU:C:2014:2099). Denna gång är inte frågan huruvida spansk lag gör det omöjligt eller orimligt svårt

1 — Originalspråk: engelska.

2 — Rådets direktiv av den 5 april 1993 om oskäliga villkor i konsumentavtal (EGT L 95, s. 29; svensk specialutgåva, område 15, volym 12, s. 169).

3 — C-415/11, EU:C:2013:164.

4 — Lag 1/2013 av den 14 maj 2013 om åtgärder för att förstärka skyddet för hypotekslåntagare, skuldkonvertering och subventionerade hyror (Ley 1/2013 de medidas para reforzar la protección a los deudores hipotecarios, reestructuración de deuda y alquiler social), nedan kallad lag 1/2013, BOE nr 116 av den 15 maj 2013, s. 36373.

5 — Sánchez Morcillo och Abril García, C-169/14, EU:C:2014:2099.

för konsumenterna att överklaga ett domstolsbeslut om utmätning av en skuld. Frågan är istället huruvida de spanska förfarandereglerna avseende utmätning av intecknad egendom uppfyller kravet i direktiv 93/13 att medlemsstaterna ska säkerställa att oskäliga avtalsvillkor inte är bindande för konsumenterna.

3. De frågor som Juzgado de Primera Instancia e Instrucción de Marchena (Spanien) – liksom ett antal andra spanska domstolar[6] – har hänskjutit till domstolen avser i huvudsak en av övergångsbestämmelserna i lag 1/2013. I nämnda bestämmelse föreskrivs ett tak för den ränta som kan erhållas genom utmätning av intecknad egendom. Dröjsmålsräntan får inte vara högre än tre gånger den lagstadgade räntan. Om detta takvärde har överskridits ska domstolarna bereda borgenärerna möjlighet att göra en ny beräkning av dröjsmålsräntan så att den är inom de lagstadgade gränserna. De spanska domstolarnas begäranden om förhandsavgörande ger domstolen ytterligare ett tillfälle att klargöra gränserna för tillämpningsområdet för EU:s konsumenträtt i förhållande till nationella regler av detta slag.

I – **Tillämpliga bestämmelser**

A – *Direktiv 93/13*

4. I tjugoförsta skälet i direktiv 93/13 anges följande:

”Medlemsstaterna skall säkerställa att oskäliga villkor inte förekommer i avtal som näringsidkare sluter med konsumenter. Om sådana villkor ändå förekommer skall de inte vara bindande för konsumenten men avtalet skall fortsätta att vara bindande för parterna på samma grunder, om det kan bestå utan de oskäliga villkoren.”

5. Artikel 6.1 i direktiv 93/13 har följande lydelse:

”Medlemsstaterna skall föreskriva att oskäliga villkor som används i avtal som en näringsidkare sluter med en konsument inte är, på sätt som närmare stadgas i deras nationella rätt, bindande för konsumenten och att avtalet skall förbli bindande för parterna på samma grunder, om det kan bestå utan de oskäliga villkoren.”

6. I artikel 7.1 i direktiv 93/13 föreskrivs följande:

”Medlemsstaterna skall se till att det i konsumenternas och konkurrenternas intresse finns lämpliga och effektiva medel för att hindra fortsatt användning av oskäliga villkor i avtal som näringsidkare sluter med konsumenter.”

7. I artikel 8 i direktiv 93/13 fastställs följande: ”För att säkerställa bästa möjliga skydd för konsumenten får medlemsstaterna, inom det område som omfattas av detta direktiv, anta eller behålla strängare bestämmelser som är förenliga med fördraget.”

B – *Spansk rätt*

8. Enligt artikel 1911 i civillagen ska en gäldenär svara för uppfyllandet av sina ekonomiska förpliktelser med alla sina nuvarande och framtida tillgångar.

6 — Förutom i förevarande mål har begäran om förhandsavgörande även ingetts i följande mål som är anhängiga vid domstolen: Caixabank (C-548/13), Banco Bilbao Vizcaya Argentaria (C-602/13), Banco de Caja España de Inversiones, Salamanca y Soria (C-75/14), och Banco Grupo Cajatres (C-90/14).

9. I artikel 105 i lagen om inteckningar (Ley Hipotecaria), kodifierad genom dekret av den 8 februari 1946,[7] i dess lydelse enligt lag 1/2013, föreskrivs att en inteckning kan utgöra säkerhet för alla slag av förpliktelser och inte ska ändra det obegränsade personliga ansvar som gäldenären har enligt artikel 1911 i civillagen.

10. I artikel 552.1 i civilprocesslagen (Ley de Enjuiciamiento Civil), i dess lydelse enligt artikel 7.1 i lag 1/2013, föreskrivs att när rätten finner att ett villkor i vissa exekutionstitlar kan kvalificeras som oskäligt ska den höra parterna inom femton dagar. Efter att parterna har hörts ska rätten meddela ett lämpligt beslut inom fem dagar i enlighet med artikel 561.1 tredje stycket i civilprocesslagen.

11. Genom lag 1/2013 har en nytt tredje stycke infogats i artikel 561.1 i civilprocesslagen med följande lydelse:

”Om det fastställs att ett eller flera villkor är oskäliga, ska följden av detta anges i beslutet, vilken kan vara antingen att verkställighet ej ska ske eller att verkställighet ska ske, men utan tillämpning av de villkor som anses oskäliga.”

12. Genom artikel 3.2 i lag 1/2013 har artikel 114 i lagen om inteckningar ändrats så att det har infogats en tredje punkt med följande lydelse:

”Dröjsmålsräntan avseende lån för förvärv av stadigvarande bostad, med inteckningar i bostaden som säkerhet, får inte vara högre än tre gånger den lagstadgade räntan och ska endast avse det utestående kapitalbeloppet. Nämnda dröjsmålsränta får under inga omständigheter kapitaliseras, utom i det fall som föreskrivs i artikel 579.2 a i civilprocesslagen.”

13. Den andra övergångsbestämmelsen i lag 1/2013 har följande lydelse:

”Den begränsning av dröjsmålsräntan på hypotekslån avseende stadigvarande bostad som föreskrivs i artikel 3.2 ska tillämpas på hypotekslån som tecknas efter det att denna lag har trätt i kraft.

Nämnda begränsning ska även tillämpas på dröjsmålsräntan på hypotekslån avseende stadigvarande bostad som tecknats innan denna lag träder i kraft men som förfaller till betalning efter dess ikraftträdande samt på dröjsmålsränta som har förfallit till betalning vid den tidpunkten men inte har betalats.

Vid utmätningsförfaranden eller förfaranden för utomrättslig försäljning som har inletts men inte avslutats när denna lag träder i kraft, och vid förfaranden där det redan har fastställts vilket belopp som utmätningen eller den utomrättsliga försäljningen avser, ska domstolens registrator eller notarien ge utmätningsborgenären tio dagar för att justera beloppet i enlighet med föregående punkt.”

II – **Bakgrund, förfarandet och tolkningsfrågorna**

14. Målet vid den nationella domstolen avser fyra olika utmätningsförfaranden i vilka ansökningar har ingetts av Unicaja Banco (mål C-482/13) och Caixabank (målen C-484/13, C-485/13 och C-487/13) (nedan kallade bankerna) avseende utmätningar av intecknad egendom. Samtliga dessa pantförskrivningar arrangerades mellan den 5 januari 2007 och den 20 augusti 2010 för belopp på upp till 249 000 euro.

7 — BOE nr 58 av den 27 februari 1946, s. 1518.

15. I mål C-482/13 var dröjsmålsräntan på hypotekslånen 18 procent, men kunde höjas om den justerade räntan plus fyra procentenheter resulterade i en högre ränta. Den nominella räntan kunde dock inte överstiga 25 procent per år. I målen C-484/13, C-485/13 och C-487/13 är dröjsmålsräntan 22,5 procent.

16. Samtliga avtal innehåller en klausul som ger långivaren möjlighet att tidigarelägga den ursprungligen överenskomna förfallodagen och kräva betalning av hela den utestående kapitalskulden plus den överenskomna räntan, dröjsmålsräntan, provisioner, avgifter och omkostnader.

17. Mellan den 21 mars 2012 och den 30 oktober 2012 ansökte bankerna om utmätning vid den hänskjutande domstolen. Den hänskjutande domstolen vilandeförklarade emellertid förfarandena sedan den hade konstaterat att avtalsvillkoren avseende dröjsmålsränta och förtida betalning mycket väl kunde vara oskäliga. Mot denna bakgrund beslutade Juzgado de Primera Instancia e Instrucción de Marchena den 12 augusti 2013 att vidmakthålla vilandeförklaringen och hänskjuta följande frågor till domstolen för förhandsavgörande:

”A) Om en nationell domstol – i enlighet med [direktiv 93/13], särskilt artikel 6.1 i direktivet, och i syfte att säkerställa skyddet för konsumenter och användare i enlighet med likvärdighetsprincipen och effektivitetsprincipen – finner att ett villkor avseende dröjsmålsränta för hypotekslån är oskäligt ska nämnda domstol fastställa att detta villkor är ogiltig[t] och inte bindande, eller ska den tvärtom jämka räntevillkoret och därefter överlåta på den som sökt verkställighet eller långivaren att därefter justera räntan?

B) Innebär den andra övergångsbestämmelsen i [lag 1/2013] en klar begränsning av skyddet för konsumenten när den underförstått förpliktar en nationell domstol som finner att ett villkor avseende dröjsmålsränta är oskäligt att jämka detta villkor och justera de föreskrivna räntorna i stället för att ogiltigförklara villkoret och fastställa att konsumenten inte är bunden av detta villkor?

C) Strider den andra övergångsbestämmelsen i [lag 1/2013] mot [direktiv 93/13], särskilt artikel 6.1 i detta direktiv, genom att den hindrar tillämpningen av likvärdighetsprincipen och effektivitetsprincipen när det gäller konsumentskydd och innebär att de villkor avseende dröjsmålsränta som funnits vara oskäliga inte ogiltigförklaras eller förklaras ej bindande vad gäller avtal om hypotekslån som ingåtts före ikraftträdandet av [lag 1/2013]?”

18. Domstolens ordförande har genom beslut av den 10 oktober 2013 förenat ovannämnda mål vad gäller det skriftliga och det muntliga förfarandet samt domen.

19. Skriftliga yttranden har ingetts av Unicaja Banco, Caixabank, den spanska regeringen och kommissionen, vilka samtliga även gjorde muntliga framställningar vid förhandlingen den 10 september 2014.

III – **Bedömning**

A – *Inledande anmärkningar*

20. Såsom det framgår av begäran om förhandsavgörande utgör de tre tolkningsfrågorna endast olika aspekter av en mer omfattande fråga. De berörda uppfattar emellertid dessa tre aspekter olika. [8]

21. Det ska inledningsvis påpekas att den hänskjutande domstolen i fråga B vill att domstolen ska tolka nationell rätt i en utsträckning som innebär en bedömning av dess giltighet. Detta ligger utanför domstolens behörighet enligt artikel 267 FEUF och det står därför klart att domstolen måste avvisa denna fråga. Den kritik som den hänskjutande domstolen förefaller rikta mot lag 1/2013 uttrycks emellertid även i fråga C, vilken avser huruvida den andra övergångsbestämmelsen i lag 1/2013 är förenlig med direktiv 93/13 och särskilt med artikel 6.1 i direktivet. Av detta följer att domstolen ändå kan ta upp de punkter avseende vilka den hänskjutande domstolen har uttryckt tveksamhet i detta avseende.

22. Frågorna A och C tycks ha ett samband, eftersom de båda avser de rättsliga följderna av att ett avtalsvillkor har konstaterats vara oskäligt. Fråga A har den hänskjutande domstolen ställt främst för att få klarhet i vilken behörighet och vilka skyldigheter en nationell domstol har enligt direktiv 93/13 när det gäller en dröjsmålsränteklausul som konstaterats vara oskälig. Fråga C gäller däremot i huvudsak huruvida en bestämmelse som den andra övergångsbestämmelsen i lag 1/2013 är förenlig med direktivet i den mån den begränsar de nationella domstolarnas behörighet och skyldigheter.

23. Jag kommer att dela in min behandling av tolkningsfrågorna i två delar. Medan svaret på fråga A är uppenbart bör ett mer nyanserat svar ges på fråga C, inte minst mot bakgrund av de synpunkter som inkommit från den spanska regeringen.

B – *Nationella domstolars behörighet och skyldigheter enligt direktiv 93/13 när det gäller en dröjsmålsränteklausul som konstaterats vara oskälig*

24. Den hänskjutande domstolen har ställt fråga A för att få klarhet i huruvida den enligt direktiv 93/13, och särskilt artikel 6.1 i direktivet, är skyldig att ogiltigförklara ett avtalsvillkor om dröjsmålsränta vilket har konstaterats vara oskäligt, eller huruvida den i stället bör jämka räntan eller godta en jämkning av den.

25. Som det framgår av resonemanget i begäran om förhandsavgörande har frågeställningen i fråga A redan behandlats i domen i målet Banco Español de Crédito [9] och i domen i målet Asbeek Brusse och de Man Garabito. [10] Domen i målet Kásler och Káslerné Rábai, [11] vilken meddelades efter det att den nu aktuella begäran om förhandsavgörande hade inkommit domstolen, kan också vara till hjälp.

8 — Enligt kommissionen avser fråga A den nationella domstolens behörighet i fråga om oskäliga villkor i hypotekslåneavtal, medan frågorna B och C, i vilka det hänvisas till den andra övergångsbestämmelsen i lag 1/2013, endast indirekt avser denna behörighet. Kommissionen har följaktligen föreslagit att frågorna B och C ska behandlas tillsammans. Den spanska regeringen, å sin sida, anser att frågorna A och B båda avser huruvida ändringen av artikel 114 i lagen om inteckningar är förenlig med direktiv 93/13, medan fråga C avser huruvida den andra övergångsbestämmelsen i lag 1/2013 eventuellt utgör en överträdelse av likvärdighetsprincipen och effektivitetsprincipen. Den spanska regeringen anser därför att frågorna A och B ska besvaras tillsammans. Båda bankerna anser att de tre frågorna har likheter. Medan Unicaja Banco emellertid anser att de båda frågorna ska besvaras var för sig, anser Caixabank att de ska besvaras tillsammans.

9 — C-618/10, EU:C:2012:349.

10 — C-488/11, EU:C:2013:341.

11 — C-26/13, EU:C:2014:282.

26. I ovannämnda domar har domstolen slagit fast att de nationella domstolarna enligt artikel 6.1 i direktiv 93/13 är skyldiga att underlåta att tillämpa ett oskäligt avtalsvillkor, så att villkoret inte får några bindande verkningar för konsumenten. Däremot har de inte behörighet att ändra innehållet i villkoret. Avtalet med konsumenten ska nämligen i princip bestå, utan att det görs andra ändringar än vad som följer av att de oskäliga villkoren upphävs, i den mån det är möjligt att avtalet består på detta sätt enligt nationell rätt. [12]

27. Domstolen har i fråga om vitesklausuler slagit fast att artikel 6.1 i direktiv 93/13 inte kan tolkas på så sätt att det blir möjligt för den nationella domstolen att – för det fall den finner att en vitesklausul i ett avtal mellan en näringsidkare och en konsument är oskälig – jämka det vitesbelopp som konsumenten ålagts i stället för att till fullo underlåta att tillämpa vitesklausulen gentemot konsumenten. [13]

28. I domen i det ovannämnda målet Banco Español de Crédito (EU:C:2012:349) avsågs ett oskäligt villkor som reglerade dröjsmålsräntan på ett fordonslån. I domen i det ovannämnda målet Asbeek Brusse och de Man Garabito (EU:C:2013:341) avsågs en vitesklausul i ett hyresavtal avseende bostadslägenhet som inkluderade dröjsmålsränta.

29. I domen i det ovannämnda målet Kásler och Káslerné Rábai (EU:C:2014:282) avsågs däremot en unik situation. I det målet ville den hänskjutande domstolen få klarhet i huruvida en nationell domstol får ersätta ett oskäligt villkor i ett konsumentkreditavtal med en utfyllnadsregel i nationell rätt under omständigheter där avtalet inte kan bestå utan villkoret i fråga, och ogiltigförklaring av avtalet kan vara till nackdel för konsumenten. Domstolen konstaterade att ogiltigförklaring av ett konsumentkreditavtal i dess helhet i allmänhet medför att det kvarstående lånebeloppet förfaller till betalning, vilket tenderar att drabba konsumenten snarare än långivaren. Domstolen slog därför fast att i denna särskilda situation ska artikel 6.1 i direktiv 93/13 tolkas så, att den inte utgör hinder för en nationell bestämmelse enligt vilken den nationella domstolen kan avhjälpa villkorets ogiltighet genom att ersätta det med en utfyllnadsregel i nationell rätt. [14]

30. Domen i det ovannämnda målet Kásler och Káslerné Rábai (EU:C:2014:282) är emellertid inte relevant i de nu aktuella målen. Ogiltigförklaring av en oskälig dröjsmålsränteklausul av det slag som här avses skulle knappast kunna vara till nackdel för den låntagande konsumenten, eftersom den fullständigt skulle undanröja rätten till ränta för den borgenär som har tillämpat det oskäliga villkoret. Tvärtemot vad bankerna hävdade vid förhandlingen är det också irrelevant att en jämkningsbefogenhet kan följa av en nationell lagbestämmelse i stället för att vara ett uttryck för domstolarnas bedömningsutrymme. Som det framgår av artikel 8 i direktiv 93/13 syftar direktivet till en minimiharmonisering, vilket innebär att medlemsstaterna får anta eller behålla bestämmelser endast om de ger ett *mer omfattande* konsumentskydd än det som säkerställs genom direktivet. Fråga A bör följaktligen inte ges ett annat svar än det som gavs i domen i det ovannämnda målet Banco Español de Crédito (EU:C:2012:349) och i domen i det ovannämnda målet Asbeek Brusse och de Man Garabito (EU:C:2013:341), vilket jag har sammanfattat ovan i punkt 26.

12 — Se dom Asbeek Brusse och de Man Garabito, EU:C:2013:341, punkt 57 och där angiven rättspraxis.

13 — Dom Asbeek Brusse och de Man Garabito, EU:C:2013:341, punkt 59.

14 — EU:C:2014:282, punkterna 80–85 samt punkt 3 i domslutet.

C – Huruvida den andra övergångsbestämmelsen i lag 1/2013 är förenlig med direktiv 93/13, mot bakgrund av den nationella domstolens skyldighet enligt direktivet att ogiltigförklara oskäliga avtalsvillkor

31. Fråga C avser huruvida den andra övergångsbestämmelsen i lag 1/2013, vilken avser utmätningsförfaranden eller förfaranden för utomrättslig försäljning som har inletts men inte avslutats före den 15 maj 2013 samt förfaranden där det redan har fastställts vilket belopp som utmätningen eller den utomrättsliga försäljningen avser, är förenlig med direktiv 93/13 och särskilt artikel 6.1 i direktivet. Den hänskjutande domstolen vill i huvudsak få klarhet i huruvida en borgenär som inom ramen för ett förfarande för utmätning av intecknad egendom kräver betalning av dröjsmålsränta på grundval av en klausul där dröjsmålsräntan fastställs till en nivå som är högre än den lagstadgade taknivån (tre gånger den lagstadgade räntan) får justera dröjsmålsräntan så att den inte överstiger den gränsen.

32. Även om den hänskjutande domstolen inte har frågat huruvida artikel 1.2 i direktiv 93/13 utgör hinder för att domstolen besvarar frågan om huruvida den ifrågavarande nationella bestämmelsen är förenlig med direktivet, kan det vara lämpligt att först kortfattat behandla denna fråga. [15] Bankerna har hävdat att den andra övergångsbestämmelsen i lag 1/2013 är en bindande bestämmelse som är tillämplig oberoende av parternas vilja och inte omfattas av tillämpningsområdet för direktiv 93/13.

33. Jag har tidigare behandlat ett liknande argument i mitt ställningstagande i det ovannämnda målet Sánchez Morcillo och Abril García. [16] Till skillnad från det målet har den hänskjutande domstolen i förevarande mål uttryckligen ifrågasatt huruvida dröjsmålsränteklausulerna i de ifrågavarande hypotekslåneavtalen är skäliga. Den hänskjutande domstolen vill få klarhet i vilken behörighet och vilka skyldigheter den har enligt direktiv 93/13, om en sådan klausul konstateras vara oskälig. Detta är således en helt annan situation än den som förelåg i domen i målet Barclays Bank, [17] där domstolen slog fast att de nationella bestämmelser som avsågs i det målet, vilka reglerade det spanska utmätningsförfarandet, var lagar eller andra författningar som inte återgavs i det omtvistade avtalet och inte omfattades av direktivets tillämpningsområde.

34. För att snabbt gå vidare ska jag först erinra om att det inte ankommer på EU-domstolen att, i ett förfarande enligt artikel 267 FEUF, avgöra om nationella rättsregler är förenliga med unionsrätten eller att tolka nationella lagar. EU-domstolen är emellertid behörig att tillhandahålla den hänskjutande domstolen alla sådana uppgifter om unionsrättens tolkning som denna kan behöva för att pröva huruvida dessa nationella bestämmelser är förenliga med unionsrätten och för att därmed kunna döma i det mål som är anhängigt vid den. [18] För att kunna tillhandahålla ett sådant stöd krävs alltid att domstolen har en smula kunskap om de tillämpliga nationella bestämmelserna, även om det naturligtvis helt ankommer på den nationella domstolen att kontrollera att domstolen har uppfattat bestämmelserna korrekt. Med beaktande av detta redogör jag nedan för min ståndpunkt.

35. Mot bakgrund av domstolens dom i det ovannämnda målet Banco Español de Crédito (EU:C:2012:339) och i det ovannämnda målet Asbeek Brusse och de Man Garabito (EU:C:2013:341) är det förståeligt att den andra övergångsbestämmelsen i lag 1/2013 kan ha orsakat viss diskussion, i den mån den kan anses förplikta de nationella domstolarna att godta en sänkning av den i avtalet fastställda dröjsmålsräntan i stället för att det oskäliga villkoret ogiltigförklaras, även om detta är till nackdel för konsumenterna. Jag skulle emellertid varna för att dra en sådan slutsats, som tycks bygga på ett grundläggande missförstånd. En sådan tolkning grundar sig på det ganska tilltalande antagandet att

15 — Artikel 1.2 i direktiv 93/13 har följande lydelse: ”Avtalsvillkor som avspeglar bindande författningsföreskrifter … är inte underkastade bestämmelserna i detta direktiv.”

16 — Ställningstagande, C-169/14, EU:C:2014:2110, punkterna 22–28.

17 — C-280/13, EU:C:2014:279, punkterna 40 och 42. Se även, för ett liknande resonemang, beslut av den 8 november 2012 i mål C-433/11, SKP, EU:C:2012:702, punkterna 32–34 och dom Kušionová, C-34/13, EU:C:2014:2189, punkterna 76–80.

18 — Se, bland annat, KGH Belgium, C-351/11, EU:C:2012:699, punkt 17 och där angiven rättspraxis.

den andra övergångsbestämmelsen i lag 1/2013 på något sätt i) avgör under vilka omständigheter en i ett avtal fastställd dröjsmålsränta är skälig och ii) påverkar de nationella domstolarnas skyldighet att ogiltigförklara en klausul som konstaterats vara oskälig. De bestämmelser i nationell rätt som lämnats in till domstolen stöder emellertid inte ett sådant antagande. När den spanska regeringen tillfrågades om detta vid förhandlingen bekräftade den att antagandet är felaktigt. Övriga parter vid förhandlingen invände inte mot detta (åtminstone inte i teorin).

36. Möjligheten för en borgenär att enligt den andra övergångsbestämmelsen i lag 1/2013 under ett utmätningsförfarande justera dröjsmålsräntan så att den hamnar under det stadgade takvärdet för dröjsmålsränta som kan utkrävas genom utmätning av intecknad egendom – förutsatt att vissa krav är uppfyllda – tycks de facto vara helt oberoende av huruvida det avtalsvillkor som utgör grundvalen för utmätningsförfarandet är skäligt eller inte. Själva ordalydelsen i bestämmelsen tyder på att den är tillämplig på *både skäliga och oskäliga* avtalsvillkor.

37. På samma sätt tycks det också som om den andra övergångsbestämmelsen i lag 1/2013 är tillämplig på avtalsvillkor vilkas skälighet inte kan prövas enligt direktiv 93/13. Lag 1/2013 tycks till exempel vara tillämplig på avtalsvillkor som varit föremål för individuell förhandling och därför inte omfattas av direktivets tillämpningsområde, såsom det anges i artikel 3.1 i direktivet. Under antagandet att betalning av dröjsmålsränta – som en av olika räntetyper – kan betraktas som en av de väsentliga skyldigheterna i samband med hypotekslån, eftersom det är en del av motprestationen för den beviljade lånetypen,[19] kan det enligt artikel 4.2 i direktivet inte prövas huruvida dröjsmålsräntevillkor i konsumentkreditavtal är skäligt (förutsatt att villkoret är klart och begripligt formulerat). I de båda ovan beskrivna situationerna är det i teorin omöjligt att invända mot dröjsmålsränteklausulen med stöd av direktivet. Dock kan beloppet för den dröjsmålsränta för vilken den intecknade egendomen utgör säkerhet, och som därför kan utkrävas genom utmätningsförfarande, fortfarande justeras i enlighet med den andra övergångsbestämmelsen i lag 1/2013, om räntesatsen för dröjsmålsräntan är högre än det lagstadgade takvärdet.

38. Denna avsaknad av nära koppling mellan den andra övergångsbestämmelsen i lag 1/2013 och direktiv 93/13 framgår desto tydligare mot bakgrund av den omständigheten att lagen om inteckningar och särskilt artikel 114 tredje meningen i den – vilken avses i den andra övergångsbestämmelsen i lag 1/2013 – är tillämplig endast på vissa räntesatser under ett utmätningsförfarande, oberoende av om långivaren är näringsidkare och gäldenären är konsument. Enligt artikel 1 i direktiv 93/13 är direktivet däremot horisontellt tillämpligt på alla typer av avtal, förutsatt att de har ingåtts mellan en konsument och en näringsidkare.

39. Den spanska regeringen har i sina skriftliga yttranden närmare angett att syftet med artikel 114 tredje meningen i lagen om inteckningar, liksom den andra övergångsbestämmelsen i lag 1/2013, är att begränsa det högsta belopp för vilket säkerhet kan ställas genom inteckning i egendom, i syfte att begränsa omfattningen av de avtalsförpliktelser som kan göras gällande gentemot tredje part genom inteckningen. De gränser angående utkrävningsbar dröjsmålsränta som anges i nämnda bestämmelser, enligt vilka dröjsmålsräntan inte får vara högre än tre gånger den lagstadgade räntan och endast får avse det utestående kapitalbeloppet, är tillämpliga på hypotekslån avseende gäldenärens huvudsakliga bostad. Vid förhandlingen bekräftade den spanska regeringen att dessa bestämmelser endast begränsar dröjsmålsräntans belopp med avseende på den intecknade egendomen, men inte med avseende på gäldenärens övriga tillgångar, utifrån vilka borgenären ändå kan erhålla full betalning av det utestående beloppet i enlighet med artikel 1911 i civillagen. Mot bakgrund av den spanska regeringens påpekanden tycks det mig som om artikel 114 i lagen om inteckningar och, vad gäller övergångssituationer, den andra övergångsbestämmelsen i lag 1/2013 de facto inte reglerar dröjsmålsräntan i sig, vilken är en rent avtalsmässig fråga, utan endast fastställer en gräns för den dröjsmålsränta som kan utkrävas genom utmätning av intecknad egendom. En långivare kan således

19 — Se mitt förslag till avgörande i det ovannämnda målet Kásler och Káslerné Rábai, C-26/13, EU:C:2014:85, punkterna 58–61.

fortfarande kräva full betalning av eventuella utestående belopp på basen av gäldenärens övriga tillgångar. Om denna tolkning av den spanska lagstiftningen är korrekt – vilket det ankommer på den hänskjutande domstolen att avgöra – kan jag inte se hur dessa bestämmelser har något att göra med, och särskilt inte hur de kan begränsa, de rättigheter för konsumenterna som följer av direktiv 93/13.

40. Det skulle förstås kunna hävdas att den högsta dröjsmålsräntan på hypotekslån, vilken fastställs i artikel 114 tredje meningen i lagen om inteckningar – och likaså den andra övergångsbestämmelsen i lag 1/2013 – på något sätt påverkar bedömningen av huruvida en viss räntesats är skälig enligt direktiv 93/13, eftersom den kan tolkas så, att alla dröjsmålsräntor som är högst tre gånger den lagstadgade räntan kan anses vara skäliga och, omvänt, alla räntor som överstiger den tröskeln är oskäliga. [20] Den hänskjutande domstolen har angett att det är ”underförstått” att spanska domstolar enligt den andra övergångsbestämmelsen i lag 1/2013 ska ändra en dröjsmålsränteklausul som konstateras vara oskälig. Den har emellertid inte angett varför detta är underförstått. Vad gäller denna fråga ska följande påpekanden göras.

41. Frågan om huruvida ett visst avtalsvillkor är oskäligt eller inte ska enligt artikel 4.1 i direktiv 93/13 bedömas med beaktande av vilken typ av varor eller tjänster som avtalet avser och med hänsyn tagen, vid tiden för avtalets ingående, till alla omständigheter i samband med att avtalet ingicks. Härav följer att det även ska bedömas vilka konsekvenser avtalsvillkoret kan ha enligt den lag som är tillämplig på avtalet, vilket kräver en undersökning av det nationella rättssystemet. [21]

42. Även om artikel 114 tredje meningen i lagen om inteckningar och, när det gäller övergångsperioden, den andra övergångsbestämmelsen i lag 1/2013 begränsar, under ett utmätningsförfarande, den dröjsmålsränta som kan utkrävas genom utmätning av intecknad egendom till tre gånger den lagstadgade räntan, innebär detta inte vare sig att en i avtal fastställd ränta som är högre automatiskt är oskälig enligt direktivet eller att varje ränta som är lägre automatiskt är skälig. Det finns ingen gyllene regel för när en dröjsmålsränteklausul automatiskt ska anses vara oskälig. De högsta räntesatser som fastställs inom ett visst nationellt lagstiftningsområde är endast en av de faktorer som ska beaktas. Det är naturligtvis omöjligt att anta en välgrundad ståndpunkt avseende huruvida en dröjsmålsränteklausul är skälig genom att bara jämföra den med en multipel av den lagstadgade räntan. Detta illustreras av punkt e i bilagan till direktiv 93/13 [22] enligt vilken det kan anses oskäligt ”att kräva att en konsument som inte fullgör sina skyldigheter betalar ett *oproportionerligt* stort ersättningsbelopp” (min kursivering). Per definition kan endast en bedömning av det enskilda fallet visa huruvida ersättningen är proportionerlig i en given situation. Enligt min åsikt bör bedömningen av huruvida dröjsmålsräntan i ett kreditavtal är skälig – förutsatt att räntan inte är en del av själva kärnan i avtalsförhållandet (*essentialia negotii*) eller av någon annan anledning inte kan prövas – göras med utgångspunkt i lånebeloppet och lånets löptid, vilka kan variera från avtal till avtal. Det är emellertid inte EU-domstolen som ska göra denna bedömning, utan den nationella domstolen, vilken har bättre möjligheter att väga in alla relevanta omständigheter i ett särskilt fall och har fullständig kännedom om det system som är allmänt tillämpligt enligt nationell rätt. [23]

43. Om man emellertid för resonemangets skull antar att det i ett konsumentavtal om ett hypotekslån fastställs en dröjsmålsränta som är lägre än tre gånger den lagstadgade räntan, men under de särskilda omständigheterna i fallet tycks vara oskälig enligt direktiv 93/13, råder det ingen tvekan om att artikel 6 i direktivet utgör hinder för att den oskäliga dröjsmålsräntan ersätts med en lägre och således lämpligare ränta som är fastställd i nationell rätt. Det finns härvidlag inget som tyder på att en spansk

20 — Vid förhandlingen hänvisade den spanska regeringen till detta som en av de indirekta eller sekundära effekterna av bestämmelserna i fråga. Även bankerna gjorde (kanske något överraskande) antydningar om en sådan effekt.

21 — Beslut av den 3 april 2014, Sebestyén, C-342/13, EU:C:2014:1857, punkt 29 och där angiven rättspraxis.

22 — Bilagan till direktiv 93/13 innehåller en vägledande, icke uttömmande lista över villkor som kan anses oskäliga, se beslut Sebestyén, EU:C:2014:1857, punkt 31 och där angiven rättspraxis.

23 — Se, för ett liknande resonemang, Freiburger Kommunalbauten, C-237/02, EU:C:2004:209, punkterna 22 och 25, och dom Kušionová, EU:C:2014:2189, punkt 73.

domstol inte får ogiltigförklara ett oskäligt avtalsvillkor i dess helhet enligt artikel 561.1 tredje stycket i civilprocesslagen. En sådan begränsning skulle enligt min mening kräva att artikel 114 tredje meningen i lagen om inteckningar – och när det gäller övergångssituationer, den andra övergångsbestämmelsen i lag 1/2013 – ges företräde framför artikel 561.1 tredje stycket i civilprocesslagen. Det finns emellertid inget i begäran om förhandsavgörande som tyder på att den spanska lagstiftningen ska tolkas på detta sätt. Tvärtom har den spanska regeringen angett att det endast är när det konstateras att en avtalsklausul *inte* är oskälig som taket i artikel 114 tredje meningen i lagen om inteckningar – och när det gäller övergångssituationer, den andra övergångsbestämmelsen i lag 1/2013 – är tillämpligt, som en *ytterligare* åtgärd för att skydda den huvudsakliga bostaden. Detta ska naturligtvis kontrolleras av den hänskjutande domstolen, som är ensam behörig att tolka den nationella lagstiftningen. [24]

44. Av det ovan anförda följer att den hänskjutande domstolen när den tolkar nationell lagstiftning i enlighet med direktiv 93/13 måste beakta den nationella lagstiftningen i dess helhet och tillämpa de tolkningsmetoder som erkänns i nationell rätt, så att det resultat som eftersträvas med artikel 6.1 i direktivet uppnås och det säkerställs att konsumenternas rättigheter skyddas effektivt. [25] Det tycks mig de facto som om den spanska regeringens tolkning av den spanska lagstiftningen – att man i enlighet med direktivet ska underlåta att tillämpa en oskälig dröjsmålsränteklausul och inte endast justera dröjsmålsräntan – är den enda tolkningen som säkerställer att lag 1/2013 är förenlig med kraven i artikel 6.1 i direktiv 93/13. Den spanska regeringens ståndpunkt tyder dessutom på att en sådan tolkning faktiskt är möjlig enligt spansk rätt.

45. För att sammanfatta det ovanstående anser jag att bestämmelser i nationell lagstiftning enligt vilka dröjsmålsräntan ska justeras vid utmätningsförfaranden avseende intecknad egendom inte omfattas av direktiv 93/13, om bestämmelserna i fråga är tillämpliga oberoende av huruvida räntan i fråga är skälig. När en bestämmelse i nationell lagstiftning (såsom den andra övergångsbestämmelsen i lag 1/2013) begränsar, under ett utmätningsförfarande, den dröjsmålsränta som kan utkrävas genom utmätning av intecknad egendom är detta till fördel för alla hypotekslåntagare (och inte nödvändigtvis konsumenter). Detta säkerställer ett bättre skydd för konsumenterna i enlighet med artikel 8 i direktivet, i den mån som bestämmelsen i fråga utökar deras rättigheter enligt direktiv 93/13, till exempel avseende klausuler som inte är oskäliga eller inte omfattas av direktivets tillämpningsområde. [26]

46. Ovanstående resonemang kanske emellertid inte har någon avgörande betydelse för utgången av det nationella målet. Att döma av innehållet i begärandena om förhandsavgörande tycks det mig som om den hänskjutande domstolen lutar åt åsikten att dröjsmålsräntorna på hypotekslånen i fråga de facto *är* oskäliga. Om den efter en övergripande bedömning anser att så är fallet, följer det av mitt svar på fråga A ovan att det ankommer på den hänskjutande domstolen att säkerställa att avtalsvillkoren i fråga inte är bindande för konsumenterna, men utan att ändra själva räntesatsen eller ersätta den med en räntesats som fastställts i spansk lagstiftning.

47. Jag har även noterat den omständigheten att det i fråga C hänvisas till likvärdighetsprincipen och effektivitetsprincipen. Mot bakgrund av det ovan anförda förefaller det emellertid inte som om dessa principer berörs på något sätt, och de föranleder därför inga ytterligare anmärkningar från min sida.

24 — Vid förhandlingen uppgav den spanska regeringen att under den tid som målet varit anhängiggjort vid EU-domstolen har ordalydelsen i artikel 83 i kungligt lagstiftningsdekret 1/2007 av den 16 november 2007 om omarbetning av den allmänna lagen om skydd för konsumenter och användare och andra kompletterande lagar (Real Decreto Legislativo 1/2007 por el que se aprueba el texto refundido de la Ley General para la Defensa de los Consumidores y Usuarios y otras leyes complementarias; BOE nr 287 av den 30 november 2007, s. 49181) – som kan ha legat till grund för problematiken angående behörigheten för nationella domstolar enligt spansk rätt att jämka villkor som funnits vara oskäliga – ändrats genom lag nr 3/2014 av den 27 mars 2014 (BOE nr 76 av den 28 mars 2014). Ordalydelsen i denna bestämmelse är numera: ”Oskäliga avtalsvillkor är ogiltiga och ska behandlas som om de inte utgör en del av avtalet. Domstolen ska därför, efter att ha hört parterna, ogiltigförklara oskäliga villkor i avtalet. Avtalet ska dock förbli bindande för parterna, om det kan bestå utan de oskäliga villkoren.”

25 — Se, för ett liknande resonemang, Dominguez, C-282/10, EU:C:2012:33, punkt 31. Se även Jőrös, C-397/11, EU:C:2013:340, punkt 52, och Efta-domstolens dom av den 28 augusti 2014 i mål E-25/13, Engilbertsson, punkt 163.

26 — Se, för ett liknande resonemang, Pereničová och Perenič, C-453/10, EU:C:2012:144, punkterna 34 och 35.

IV – **Förslag till avgörande**

48. Mot bakgrund av det ovanstående föreslår jag att domstolen besvarar tolkningsfrågorna från Juzgado de Primera Instancia e Instrucción de Marchena (Spanien) på följande sätt:

1) Det följer av artikel 6.1 i rådets direktiv 93/13/EEG av den 5 april 1993 om oskäliga villkor i konsumentavtal att de nationella domstolarna är skyldiga att underlåta att tillämpa ett oskäligt avtalsvillkor, så att villkoret inte får några bindande verkningar för konsumenten. Däremot har de inte behörighet att ändra innehållet i villkoret. Avtalet med konsumenten ska nämligen i princip bestå, utan att det görs andra ändringar än vad som följer av att de oskäliga villkoren upphävs, i den mån det är möjligt att avtalet består på detta sätt enligt nationell rätt.

2) En bestämmelse i nationell rätt såsom den andra övergångsbestämmelsen i lag 1/2013 av den 14 maj 2013 om åtgärder för att förstärka skyddet för hypotekslåntagare, skuldkonvertering och subventionerade hyror (Ley 1/2013 de medidas para reforzar la protección a los deudores hipotecarios, reestructuración de deuda y alquiler social), enligt vilken en borgenär som har ansökt om utmätning på grundval av ett hypotekslåneavtal vilket innehåller en klausul där dröjsmålsräntan fastställs till en nivå som är högre än tre gånger den lagstadgade räntan får justera den dröjsmålsränta som kan utkrävas genom utmätning av intecknad egendom så att den inte överstiger den tröskeln, är förenlig med direktiv 93/13, särskilt med artikel 6.1 i direktivet, såtillvida tillämpningen av bestämmelsen i fråga inte påverkar de nationella domstolarnas skyldighet enligt direktivet att underlåta att tillämpa ett oskäligt avtalsvillkor i ett konsumentavtal, så att villkoret inte får några bindande verkningar för konsumenten, men utan att ändra avtalsvillkorets innehåll. Det ankommer på den hänskjutande domstolen att, med beaktande av den nationella lagstiftningen i dess helhet och med tillämpning av de tolkningsmetoder som erkänns i nationell rätt, avgöra huruvida detta är fallet.